

KİTAP İNCELEMESİ

Jacques RANCIÈRE (2007), **Siyasalın Kıyısında** (İstanbul: Metis Yayınları, 163 s.).

Ne zamandır siyasetin ve demokrasinin, ‘eski’, ‘çatışmacı’ pozisyonları bir tarafa bırakıp ‘ortak çıkarlar’a odaklanan ve konsensusun tesisini amaçlayan bir ‘sağduyu’ alanı olarak tariflendiğine tanık oluyoruz. Siyaset ve demokrasi, hangi noktada, ne koşullarda sağlandığından bağımsız biçimde “istikrar”ın kendisine eşitleniyor. Teknokratik bir yönetim algısının eşlik ettiği, içeriğinden bağımsız bir “istikrar” vurgusu, siyaseti, piyasa hegemonyasıyla şekillenen bir konjonktürde ekonominin ‘doğal yasaları’na veya hukuki prosedürlere tabi bir pratiğe indiriyor. Hal böyle olunca demokrasi de “iktisadi zorunluluklar” gibi kırmızı çizgilerin sınırladığı bir alanda, olağan düzene zararsız bir çeşitlilik durumu gibi sunuluyor. İşte, Jacques Rancière’in dilimize çevrilen ikinci kitabı¹ *Siyasalın Kıyısında*, siyasetin kendisinin bir depolitizasyon aracı haline gelişine yöneltilen kuramsal tepkilerin en iyi, en sarsıcı örneklerinden biri olarak, bu atmosferde bir nevi panzehir etkisi yaratıyor.

Siyasalın Kıyısında, yazarın 1986-1997 yılları arasında çeşitli yerlerde sunduğu veya yayınlattığı metinlerin gözden geçirilerek biraraya getirildiği bir derleme kitap. Kitaptaki her bölümün ortak bir soruya üretilen cevabın farklı yüzlerini ele aldığını söyleyebiliriz: Siyasal olan ve/veya siyaset nedir, özgünlüğü nerededir?

Rancière’in özgün yaklaşımı, siyaseti iki ayrı sürecin karşılaşması temelinde tanımlamasına dayanıyor. Bunlardan ilki, birlikte yaşamın örgütlenmesini, rollerin ve konumların dağıtımını, bu örgütlenme ve dağıtım biçiminin meşruiyetinin üretimini içeren “polis” sürecidir. “Polis” süreci, bir topluluğun işleyiş biçiminin inşası ve yeniden üretiminin sürekliliği olarak düşünülebilir; yani, birarada yaşamın düzenidir “polis”. Bu düzen, aynı anda, neyin/kimin görülür ve duyulur olduğunun da belirlenimidir –daha doğru bir ifadeyle, bizzat bu belirlenimdir bir düzen inşa eden. Siyaset felsefesinin yaratıcılarının, “logos”tan pay alma meselesini onca önemsemelerinin anlamını bu çerçevede düşünmek gerekir; akla/söze/konuşma yetisine ve nihayet bir ada, sıfata sahip

¹ J.Rancière’in Türkçe’deki ilk kitabı “Uyuşmazlık: Politika ve Felsefe” (2005) adıyla (çev. Hakkı Hünler) Ara-lık Yayınları tarafından yayınlanmıştır.

olmak insanı, sadece ses çıkaran (‘uğuldayan’) hayvandan ayırt eden yetiyse de insanlar arasında bu yetinin eşit dağılımından söz edilemez. Öyleyse düzen, - veya hem Platon’un hem Aristoteles’in kurgusunda “düzen”i imleyen o sihirli sözcük ile söylersek- “adalet”, bu ‘doğal’ eşitsizliği yok sayarak sağlanamaz. Eşit olmayanlara, eşitlermiş gibi davranılamaz; kimilerinin sözü daha değerlidir, duyulur olandır. Kimileri ise sadece uğuldar; logos’a sahip olmadan sesi, konuşmayı taklit eder (*Uyuşmazlık*, s. 44). Polis’e has olan, bu tür bir rol ve konum paylaşımını düzenin, yönetimin ve adil olanın kuralları olarak belirlerken aynı anda da doğallaştırmaktır. Antik Yunan’da toplumsal işbölümünün doğal eğilimlerle, yetilerle özdeşleştirilerek doğallaştırılmasında, *demos*’un yani halkın paradoksal biçimde kendine özgü bir sığa sahip olmama özelliğiyle adlandırılmasında, Roma’da *pleb*’lerin konuşma, söz söyleme yetisinden yoksun kabul edilmelerinde polis’e has bu mantığın izleri sürülebilir. İşte, her nerede, payına ‘uğultu’ düşen kendi sesini söz olarak ilan eder ve söze dönüştürür, orada düzen sarsılır. Rancière’in sözünü ettiği ikinci süreç de budur: “eşitlik süreci”. Eşit addedilmeyen, kendi eşitliğini söze ve pratiğe doktuğu an eşitlik sürecini hayata geçirir; bu aynı zamanda kendi eşitliğini ispatlamanın yarattığı bir “özgürleşme” sürecidir. Polis ile eşitlik sürecinin karşılaşması; polis’in mantığını sarsan, kesintiye uğratan, rollerin/konumların/sözün yasalastırılmış paylaşımını sekteye uğratan yeni bir paylaşım anıdır. “Görülebilene ve söylenebilene bir müdahale” olarak siyaset, polis’in paylaşım düzeninin “tekerine çomak sokma” ediminde varolur (*Siyasetin Kıyısında*, s.150). Başka şekilde söylenirse, polis’in daima eşitliği eksilten, eşitliğe zarar veren düzeninin karşısına eşit söz söyleme gücüyle çıkıldığında siyaset vardır. Siyaset, polis’in düzenleme ilkelerinin bir “istisnası”, şeylerin normal düzeninden bir sapmadır (s.148). Öyleyse, siyaset her an her yerde varlık göstermez; ama sözü edilen süreçlerin karşılaşmasının mümkün olduğu her an her yerde varolabilir. Siyasetin kendisine has bir mekanı (devlet, parti, kurumsallık vb.) veya sabit öznesi yoktur (s.152).

O halde, siyaseti bir düzenleme ve yönetme pratiğine indirgemek, siyasetin has öznesi olarak devleti işaret etmek gibi siyaset felsefesinin başlangıcından bu yana hakim olagelmış yaklaşımlar, siyaseti polis’te eritime çabasından başka bir şey değildir. Rancière, siyaseti tam da polis mantığının sekteye uğratılması olarak tariflerken, siyaset felsefesinin kökeninde, siyaseti düzenin tesisine indirgeyerek yok etme gayesinin yattığını tespit eder. Aslında siyaset felsefesi, demokrasinin bir *arkhe*’ye dayanmayan ve bu nedenle de şeylerin ‘normal’ düzeninin başka türlü de olabileceği imasını polis’e bir tehdit olarak daima bağrında taşıyan istikrarsızlaştırıcı özüne karşı, bu tehdidi bertaraf etme arayışından doğar. Antik Yunan filozoflarının gözünde yönetmek için bir sığa sahip olmadan yönetmeye talip olanların yasadız, olumsal düzen(sizliği) olan

demokrasi; tam da siyasetin yok edilmeye çalışılan anarşik doğasını ifade etmektedir (s.72). Bir anlamda, demokrasi kavramını icat edenler “şeylerin düzeninin emsali görülmemiş tersyüz oluşunu dile [getirirken]”, yani neyin olmaması gerektiğini söylerken siyasetin ne olduğunu tarif etmişlerdir. Öyleyse, “demokrasi bir siyasal rejim değildir (...) Demokrasi, siyasetin kurumunun *ta kendisidir*, siyasetin öznesinin ve siyasetin ilişki biçiminin kuruluşudur” (s.144 –vurgu aslında).

Bu durumda, icat edildiği andan itibaren siyasetle aynı anlama gelen demokrasi, bugün bir uzlaşma rejimi olarak tarif edilirken, siyasetin polis’e indirgenerek yok edilmesine koşut biçimde, çatışmacı doğasından ayıklanıp evcilleştirilmektedir. Siyaset ve demokrasi; uzlaşma, istikrar, ortak çıkar vurguları ile varolan paylaşımı doğallık iddiasıyla yeniden üretmenin değil, doğallığı yerinden eden eşitlikçi bir iddianın adıdır: “Siyasetin özü uyumsuzluktur” (s.151). Rancière, böylece, istikrarlı Bir’lik iddiasının sınıfsız toplum imasının karşısına “bölünmenin insanileştirici gücünü” koyar (s.46). Üstelik, çatışmacılığa yakıştırılan onca risk ve tehlikelilik tespitine karşılık, uzlaşmacılığın siyasallaşmayı engelleyerek yarattığı tehlikeye dikkat çeker. Siyasal “özneleşme”nin alternatifini, Rancière’in çerçevesinde, “özdeşleşme”dir; “proleter göçmen”in artık sadece derisinin rengiyle kimliklenen bir “yabancı”ya dönüşmesidir, “siyaset-öncesi nefretin geri dönüşü” olarak ırkçılık ve yabancı düşmanlığıdır (s.76-78). İstikrara odaklı, ‘barışçıl’ bir uzlaşma alanı olarak sunulan siyaset, aslında, “siyasetin çöküşü”nü ima etmektedir; zira, siyasal özneleşmenin yolu tıkanıldığında ortaya özdeşleşmenin yok ediciliği çıkmaktadır.

Öyleyse, “sorun siyaseti yeniden icat etmektir” (s.78); bunun için, “özgürlük ve eşitlik olarak verili ne varsa azamileştirmek” gerekir (s.61). Salt konuşan varlıkların eşitliği olarak her tür eşitsizliği önceleyen, verilen emre itaatin ön koşulu olarak bile dili anlama noktasında varsayılmak zorunda olan (Uyumsuzluk, s.37) veya modern devletin yazılı yasasında kayıt altına alınan eşitlik (Siyasetin Kıyısında, s. 56) basitçe bir yanılsama kaynağı, düzenin eşitsizliklerinin maskesi gibi düşünülmemelidir. İnsanın tanımı gereği baştan varsayılan ve polis’in düzeni içinde bir biçimde sarf edilen “eşitlikçi cümle bir hiç değildir”; mesele, o cümleye güç katmakta, eşitliği doğrulamakta, eşitliği kanıtlayıcı eylemde bulunmaktadır (s. 57-59; 73). Kendini muhatap ilan etmek, azınlık olmaktan çıkıp “ortak bir dünyanın ortak-paylaşanı olarak kendini olumlamak”, yani eşit olarak ve eşitlik için edimde bulunmak; Rancière için siyasal özneleşme ve özgürleşme bu edimle mümkündür. Eşit addedilmeyenin, ‘taraf’ sayılmayanın önce kendi kendisini eşit olduğuna ikna etmesi, eşitliğini kendisine ispat etmesi gerekir öyleyse.

Jacques Rancière, *Siyasalın Kıyısında*'da burada aktarılanın şüphesiz çok ötesinde bir zenginlik ve özgünlükle tezlerini destekliyor; siyaset felsefesinin kurucu metinlerinden Roma'ya ilişkin mesellere, öğrenci hareketlerinden bugünün Avrupası'na uzanan bir çeşitlilikte örneklendirmelere başvuruyor. Siyasete ve demokrasiye ilişkin yaygın kabulleri alaşağı etme gücündeki bu metnin, siyaset üzerine düşünen herkes için temel bir referans olması kaçınılmaz gibi görünüyor. Rancière'in diğer eserlerinin de yakın zamanda dilimize kazandırılmasını umalım.

Duygu Türk, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Araştırma Görevlisi